

М.О. Косянчук

Житомирський державний університет

імені І.Франка

Науковий керівник:

доц., к. п. н. Н. Р. Прокопчук

СУТЬ ТА ЗМІСТ НАВЧАННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Наразі Україна перебуває на шляху визначення пріоритетних напрямків свого подальшого розвитку як незалежної європейської держави. Економічна, політична та культурна галузі нашої країни зазнають чималих змін, піддаючись світовим процесам глобалізації та стрімкому розвитку науки і техніки. Усе це вимагає від молодого покоління наявності певних умінь та навичок, які допоможуть пристосуватися до мінливих умов навколишнього світу та гідно себе реалізувати у дорослому житті.

Дійсно, входження України у світове та європейське співтовариство зумовило величезний попит на знання іноземних мов та спричинило зміну статусу іноземної мови в українському суспільстві, а розширення політичних та ділових відносин нашої держави з іншими країнами посприяло значному збільшенню обсягів як усних, так і письмових взаємних контактів. Іншомовну мовленнєву компетенцію стали розглядати, у першу чергу, як засіб соціалізації, що об'єднує різні культури, а письмо і писемне мовлення – як важливий інструмент міжкультурної комунікації.

Варто зазначити, що розвиток умінь мовленнєвої писемної комунікації являється однією з цілей навчання іноземних мов і потребою сучасного суспільства, а розроблення нової ефективної методики навчання іншомовного писемного спілкування з урахуванням педагогічних можливостей її реалізації – нагальним завданням [3]. Впливаючи із зазначеного, *метою* даної статті є розгляд питання «письма» та писемного мовлення, суті та змісту навчання на старшому ступені ЗНЗ.

У психологічному та психолінгвістичному аспектах проблема писемного мовлення розглядалась багатьма відомими вченими, які займалися проблемами навчання рідної та іноземної мов. Серед них В.О.Артемів, Б.В.Беляєв, Л.С.Виготський, М.І.Жинкін, І.О.Зимня, К.О.Лазаренко, О.М.Леонтєв, Р.М.Лінов, О.Р.Лурія, Т.В.Рябова, І.О.Синиця та інші.

Підвищення статусу писемного мовлення зумовлене також активним розвитком новітніх інформаційних технологій. Так, соціальні мережі, блоги, форуми, з кожним днем набувають все більшої популярності, охоплюючи все більшу кількість людей з усього світу та зумовлюючи постійну міжкультурну взаємодію користувачів у письмовій формі. Окрім того, популярним стало створення компанією чи підприємством власних сайтів, блогів, сторінок у Facebook та Instagram, через що ринок праці розширився ще більше, адже

виникла потреба у працівниках, які володіють високими навичками писемного мовлення та здатні ефективно застосовувати ці навички, зокрема в інтернет-просторі (писати статті для блогу чи сайту, спілкуватися з клієнтами тощо) [2].

Так, С.Д. Максименко, досліджуючи різновиди мовлення, зазначає, що писемне мовлення – це різновид мовного процесу, який дає можливість спілкуватися з відсутніми співрозмовниками. Більше того, що писемне мовлення – це вид монологічного мовлення, але воно здійснюється як написання та читання написаного у вигляді знаків письма. Л.С. Виготський стверджував, що писемне мовлення за своїм походженням слідує за усним мовленням, тому йому й було надано лише другорядну роль у процесі навчання [1].

Загалом, зважаючи на такий стрімкий розвиток інформаційних технологій, зараз починають говорити про появу нового культурного й мовного середовища, нової «лінгвістичної реальності», яка породила новітню форму взаємодії – писемне розмовне мовлення. Якщо раніше спонтанне мовлення виявлялося в усній формі, то в мережі інтернет спонтанне усне розмовне мовлення неминуче фіксується в письмовій формі. Тобто якісно новими ознаками писемного мовлення в інтернеті є його спонтанність, непередбачуваність, розмовність [5].

Змінилися й принципи побудови тексту: у більшості випадків спочатку викладається суть, після чого зміст деталізується. Така будова відрізняється від будови класичного тексту (зачин – основна частина – висновок). Більше того, у віртуальній реальності, де немає інших способів взаємодії, часто текст стає єдиною можливою характеристикою його автора. Формула «особистість = текст або особистість = мова» стає загальноприйнятою, оскільки всі мовні (і не лише мовні) індивідуальні особливості виявляються в буквальному сенсі слова. Текст і особистість у віртуальній реальності стають рівнозначними, отже, значення писемного мовлення є надзвичайно важливим, в тому числі у процесі вивчення іноземної мови, що виявляється у якісно нових змінах до організації процесу навчання письму іноземної мови у школі [6].

Донедавна у шкільній практиці письму приділялося менше уваги, порівняно із читанням, говорінням та аудіюванням. Воно використовувалося, здебільшого, як дієвий засіб розуміння, заучування, закріплення та практичного застосування граматичних і лексичних явищ. Дійсно, письмо має значну навчальну функцію, яка зумовлює підтримку процесу говоріння, аудіювання, та читання, дає можливість одночасно здійснювати індивідуальну продуктивну мовленнєву діяльність всіх учнів, є раціональним засобом контролю знань учнів, вчить самоконтролю та самоперевірки [3].

Програма з іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах передбачає володіння учнями на кінець 11 класу іноземною мовою загалом та писемними вміннями зокрема на рівні B1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти (Common European Framework of Reference for Languages (CEFR)), описують такі необхідні писемні вміння для рівня B1: «Я можу написати простий зв'язний тексти на знайомі або пов'язані з

особистими інтересами теми. Я можу писати особисті листи, описуючи події та враження» [5].

Державні вимоги до рівня письма іноземною мовою учнів старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів прописані у Державному стандарті. Вони орієнтовані на Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти і є такими: уміти створювати письмові мовленнєві висловлювання різних типів і жанрів у межах запропонованих сфер і тем, а також на основі почутого, побаченого, прочитаного і з власного життєвого досвіду, доречно використовуючи відповідні мовні засоби, висловлюючи власне ставлення та обґрунтовуючи власну думку про предмет спілкування [4].

У пояснювальній записці до Навчальної програми з іноземних мов для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов вказано, що одними із завдань іноземних мов у реалізації цілей навчання у старшій школі є: формування вмінь здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування [2].

Програма з іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах, опираючись на Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти та на Державний стандарт, визначає такі очікувані писемні комунікативні вміння учнів на кінець 11-го класу:

1) В цілому: учень пише особисті листи й записки з запитом або наданням простої актуальної інформації, пояснюючи те, що вважає важливим.

2) Листування, наприклад учень пише особисті листи, досить докладно описує власний досвід, почуття та події;

3) Записки, повідомлення, тобто учень записує телефонні повідомлення, що складаються з кількох пунктів, якщо співрозмовник диктує їх чітко, з розумінням ставлячись до його/її рівня володіння мовою.

4) Онлайн взаємодія, наприклад розміщує в мережі Інтернет дописи про події, почуття, досвід [2].

Серед писемних продуктивних умінь, які повинні здобути учні на кінець старшої школи, програма визначає такі:

- пише прості зв'язні тексти на різноманітні знайомі теми у межах своєї сфери інтересів, поєднуючи низку окремих коротких елементів у лінійну послідовність;
- пише прості, детальні повідомлення на низку знайомих тем, що входять до сфери особистих інтересів. Розповідає про свій досвід, описує почуття і реакції у формі простого зв'язного тексту;
- пише дуже короткі доповіді у стандартному спрощеному форматі, повідомляє поточну фактичну інформацію й аргументує свої дії. Презентує тему у вигляді короткої доповіді чи плакату, використовуючи фотографії та короткі текстові блоки. [2].

Як бачимо, програмою враховані тенденції сучасного світу і запропоновані писемні комунікативні і писемні продуктивні вміння є дійсно

актуальними для молодшої людини, яка стоїть на порозі дорослого життя. Тим не менше нині все ще існує проблема недостатньої кількості вправ та завдань для розвитку писемної компетенції. Результатом намагань вирішити цю проблему є поява нових методичних розробок, програм, посібників та підручників, які зачіпають основні питання побудови методики навчання письма англійською мовою, відмінностей україномовного та англomовного письма, визначають головні цілі та зміст навчання англomовного письма в українських школах. Тобто, як уже було зазначено, писемне мовлення перетворилося із засобу навчання на одну із вкрай важливих цілей навчання іноземної мови, досягнення якої допоможе молодій людині самовизначитися та знайти своє місце у мінливому світі сучасних інформаційних технологій.

Зважаючи на зазначене, писемне мовлення відіграє важливу роль у формуванні іншомовної компетенції сучасної особистості. Саме тому, для досягнення мети підготовки висококваліфікованих фахівців, знання та вміння яких відповідали б вимогам та потребам сучасного суспільства, необхідно використовувати не лише традиційні форми практичного письма, причому доцільно використовувати також сучасні інтерактивні технології, завдяки чому процес навчання є більш цікавим та продуктивним. Перспективами подальших досліджень є створення комплексів вправ для формування іншомовної компетентності у техніці письма.

Список використаної літератури

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов / Э. Г. Азимов, А. И. Щукин. – М. : «Икар», 2009. – 448 с.
2. ІНОЗЕМНІ МОВИ. Методичні рекомендації для вчителів на 2018/19 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://osvita.ua/school/materials/metod-rekom/61566/>.
3. Комарницька В. А. Психологічні компоненти готовності старшокласників до вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі / В. А. Комарницька // Вісник Житомирського держ. ун-ту імені Івана Франка. Пед. науки, вип. 65.– Житомир: ЖДУ, 2012.– С. 136–140.
4. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>.
5. Рівні володіння мовою: глобальна шкала [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.univ.kiev.ua/ua/resources/tests4/>.
6. Скляренко Н. К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Н. К. Скляренко // Іноземні мови. – 2011. – № 1. – С. 15–25.